# ביומו תיתן שכרו

## פתחא דסוגייא

המצוה הרל"ח היא שהזהירנו מדחות השכיר ושלא לאחר שכרו אצלנו, והוא אמרו לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר. וזה אם היה שכיר יום הנה הוא גובה כל הלילה לאמרו עד בקר. ואם היה שכיר לילה הנה זמן פריעתו כל הלילה וכל היום ולא תבא השמש קודם שיפרעהו, והוא אמרו ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש. ולשון המשנה שכיר יום גובה כל הלילה ושכיר לילה גובה כל היום. ואין זה שתי מצות ואמנם היא מצוה אחת ובאו בה שני לאוין כדי להשלים דין המצוה. וזה שאנחנו באלו השני לאוין ידענו זמן הפרעון מתי הוא. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בתשיעי ממציעא, ושם התבאר שזה הוא בשכיר ישראל בלבד והוא עכב שכרו עובר עליו בלא תעשה (ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה רלח).

## ליקוטא דתלמודא

שנו רבותינו (בבא מציעא פ"ט מ"ב) גבי אימתי עוברים על לא תלין:

**אחד שכר אדם ואחד שכר בהמה ואחד שכר כלים, יש בו משום ביומו תתן שכרו, ויש בו משום לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר. אימתי בזמן שתבעו, לא תבעו אינו עובר עליו. המחהו אצל חנוני או אצל שולחני, אינו עובר עליו.**

ואמרו חכמינו (בבא מציעא קי:) גבי זמן גבית שכר שכיר אימתי:

**תנו רבנן מנין לשכיר יום שגובה כל הלילה, תלמוד לומר לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר. ומנין לשכיר לילה שגובה כל היום, שנאמר ביומו תתן שכרו. ואימא איפכא, שכירות אינה משתלמת אלא בסוף. תנו רבנן ממשמע שנאמר לא תלין פעלת שכיר אתך, איני יודע שעד בקר, מה תלמוד לומר עד בקר, מלמד שאינו עובר אלא עד בקר ראשון בלבד. מכאן ואילך מאי, אמר רב עובר משום בל תשהא. אמר רב יוסף מאי קראה, אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן ויש אתך.**

עוד שנינו (בבא קמא צט.) גבי הלת שכר אומן מאימת:

**תא שמע הנותן טליתו לאומן, גמרו והודיעו, אפילו מכאן ועד עשרה ימים אינו עובר עליו משום לא תלין, נתנה לו בחצי היום, כיון ששקעה עליו החמה עובר עליו משום בל תלין.**

## ביאורא דתלמודא

**אחד שכר אדם ואחד שכר בהמה ואחד שכר כלים** - דכתיב לא תלין פעולת שכיר אתך, כל שפעולתו אתך, ואפילו בהמה וכלים (רע"ב). **לא תבעו אינו עובר עליו** – והוא הדין בתבעו ואין לו (תפארת ישראל). **המחהו אצל חנוני או אצל שולחני אינו עובר עליו** – נתקו מאצלו והעמידו אצל חנוני ואמר לו תן לפועל זה בדינר פירות ואני אשלם, או אמר לשלחני תן לו בדינר מעות (רע"ב). **מנין לשכיר יום** - שכיר שפעולתו ליום ויוצא לערב - **שגובה כל הלילה** - כל הלילה הוא זמן גבייתו, בין לענין שבועה שתקנו לו חכמים (רש"י). **שנאמר ביומו תתן שכרו** - אף על פי שיצא ממלאכתו ועוד לילה גובה כל היום ואינו עובר בבל תלין בעמוד השחר דלינה משמע כל הלילה וזה השכירות לא לן כל הלילה (תוספות). **שכירות אינה משתלמת אלא בסוף** - כדאמר באיזהו נשך כשכיר שנה בשנה, שכירות שנה זו משתלמת בתחילת שנה אחרת, אלמא לא משתעבד ליה לשכיר יום עד שתשקע החמה, וכי כתיב לא תבא, על כרחך בשכיר לילה תוקמיה, שנשתעבד לו לבוקר משכלתה שכירותו (רש"י). **מלמד שאינו עובר אלא עד בקר ראשון בלבד** - ונראה לי דדוקא לאיסור בל תלין הוא דאינו עובר עליו מבקר ראשון ואילך אבל לשאר חיובי דשכירות ואף לא תבא עובר לעולם הואיל ולא כתיב בהו ייתור למעוטינהו מיום ראשון ואילך (שיטה מקובצת). **אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן ויש אתך** - שלא לבד שלא תמנע הטוב לגמרי, כי גם אין ראוי שתאחר עשיית הטובה על יום מחר, אחר שיש אתך ותוכל לעשות הטוב היום כן אין ראוי לאחר הטוב הנפשי ולדחותו ליום מחר (מלבי"ם משלי ג כ"ח). **נתנה לו בחצי היום** - תכף נתחייב לו בשכירותו וכיון ששקעה עליו חמה ולא פרעו עובר משום בל תלין (רבינו יהונתן).

**אף בפחות משוה פרוטה עובר בלא תלין**

(הראב"ד)

### אור תורה

בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ וְלֹא יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל ה' וְהָיָה בְךָ חֵטְא. (דברים כד טו)

לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד בֹּקֶר. (ויקרא יט יג)

אַל תֹּאמַר לְרֵעֲךָ לֵךְ וָשׁוּב וּמָחָר אֶתֵּן וְיֵשׁ אִתָּךְ. (משלי ג כח)

## האידנא אליבא דשמעתא

**בספק הלנה האם הוי ספיקא דדיני או ספיקא דממונא**

נחלקו רבותינו (בבא מציעא קיא.) בדין שכיר שעות, דלדעת רב גובה רק ביום או רק בלילה ואילו לשמואל שכיר שעות דלילה גובה כל הלילה וכל היום שלאחריו. והכריע הרי"ף כרב דקי"ל הלכתא כרב באיסורי, אמנם הסמ"ג (ספר המצוות ל"ת קפ"א) פסק כשמואל, דקיימא לן כשמואל בדיני. ונראה לכאורה דלדעת הסמ"ג הלנת שכר שכיר הוא איסור גזל, ולכן הוי דיני, ואילו לדעת הרי"ף אינו איסור גזל אלא חיוב השבה. ומעתה יש לומר דיחלקו גם גבי ספיקא דהלנה דלדעת הסמ"ג הוי ספיקא דממונא, ואילו לדעת הרי"ף הוי ספיקא דדיני. וגבי פחות משוה פרוטה, כתב הריטב"א (בבא מציעא קיא:) בשם הראב"ד שלדעת רב אסי מתחייב בבל תלין אף בפחות משוה פרוטה.

**זמני תשלום שכר שכיר**

אמרו ז"ל (בבא מציעא פ"ט מי"א): 'שכיר יום גובה כל הלילה שכיר לילה גובה כל היום שכיר שעות גובה כל הלילה וכל היום'. ע"כ. וכן נפסק בשו"ע (שו"ע חו"מ סימן של"ט ס"ג) וז"ל: 'איזהו זמנו, שכיר יום יש לו זמן ליתנו לו כל הלילה, לא נתנו לו, עובר עליו בבקר משום בל תלין. שכיר לילה זמנו ליתן לו כל היום. לא נתנו לו, עובר עליו בערב משום ביומו תתן שכרו'. ע"כ. ובמג"א שם הוסיף דאם מסיים עבודתו לפני רדת יום, צריך ליתן לו לפני שקיעת החמה.

ולאחר בוקר ראשון אינו עובר עוד משום בל תלין אלא כל זמן שמשהה שכרו עובר משם אל תאמר לרעך, וכמו שכתב בשו"ע (שו"ע חו"מ סימן של"ט ס"ח) וז"ל: 'ובכל עת שישהא עובר על לאו של דבריהם, שנאמר אל תאמר לרעך'. ע"כ. ובמקום שאין דרך לשלם מיד אלא רק אחרי שיעשו החשבון עם הפועלים אינו עובר עד שיחשוב עמהם, וכמו שכתב הרמ"א (שם ס"ט). ובש"ך (שם סק"ב) כתב דהמתנה עם הפועלים שלא ישלם להם מיד אינו מתנה על מה שכתוב בתורה, וז"ל: 'לשון ספר חסידים סימן תתרע"א אם תשכיר סופר לכתוב לך תתנה עמו שלא תהיה בבל תלין פעולת שכיר, שמא כשיתבע לא יהיה לך ליתן לו ואף על פי שתעשה תנאי עמו תתן לו כשיתבע אם תוכל ואין בזה מתנה על מה שכתוב בתורה'.

**יש לו מטלטלין ואין לו מעות האם עובר משום לא תלין**

אמרו ז"ל (בבא מציעא קיב.) 'תנו רבנן לא תלין פעלת שכיר יכול אפילו לא תבעו, תלמוד לומר אתך, לדעתך. יכול אפילו אין לו תלמוד לומר אתך, שיש אתך'. ע"כ. וכתב הרא"ש (בבא מציעא פ"ט סימן מ"ג) דיש אתך היינו מעות, משמע דאם יש לו מטלטלין ואין לו מעות אינו עובר בבל תלין. אמנם מדברי החינוך (מצוה תקפ"ח) משמע דחייב למכור אפילו מטלטלין אם אינו בהפסד גדול, וז"ל: 'שלא חייב הכתוב אלא בשיש לו בביתו או שיכול לפורעו, אבל אם אינו יכול לפורעו באותו יום אלא אם כן יאבד הרבה משלו לא חייב הכתוב בזה לפי הדומה'. ע"כ. ובאהבת חסד (פ"ט ס"ט) כתב שיש לבעל הבית להיזהר שלא יוציא מעותיו לסחורה כשיודע שעל ידי זה לא יהיה לו אחר כך במה לשלם לשכיר את משכורתו. עוד כתב (שם פ"י סי"ב) שאין לשכור פועל כשיודע בבירור שלא יהיה לו מה לשלם בזמנו, אם לא שיודיענו מתחילה שיתרצה בזה.

**השבתת העבודה מחמת אי קבלת שכר**

כתב בתשב"ץ (שו"ת התשב"ץ ח"א סימן ס"ד) גבי השבתת מלאכת המלומדות מחמת אי קבלת השכר, וז"ל: 'וכן מה שהתנית עמהם שאם לא יפרעון תוך ששה שבועות מה שחייבים לך שתבטל הילדים מלמודם עד שיפרעוך אפילו מזמן ביטולם, ונשבעת על זה בפניהם וקבלו תנאי זה עליהם, תנאי קיים הוא אף על פי שנראה קשה בטול תלמוד תורה שהוא יותר קשה מביטול בנין בית המקדש ושכרו יותר גדול מהצלת נפשות ומביטולו מכבוד אב ואם. גם עונשו יותר גדול מביטול קרבנות, אבל אין עונש עליך על זה כלל שבשעה שנשבעת לא היה עולה על דעתך שהאבות יזלזלו כל כך בביטול תלמוד תורה של בניהם, ונשבעת לזרז אותם כדי שיפרעון. וכשעבר הזמן ולא פרעון, הם גרמו ביטול המצווה שהיה להם למשכן כליהם וללוות מעות לפורעך'.

## עומקא דסוגייא

**א.** עיין בספרי מוני המצוות (רמב"ם עשין ר', ל"ת רל"ח. סמ"ג עשין צ', ל"ת קפ"א) שמנו מצוה זו כשני מצוות, מצות עשה דביומו תתן שכרו, ומצוות לא תעשה דלא תלין. ובספר המצוות לרס"ג מנה את ביומו תתן שכרו במניין המצוות. ועיין עוד מה שאמרו ז"ל (בבא מציעא קיא.) שהמלין שכר שכיר עובר בחמשה איסורים, ועיין עוד מה שכתב בשו"ע (חו"מ סימן של"ט ס"ב) שהכובש שכר שכיר כאילו נוטל נשמתו. ובעונשו של זה הכובש אמרו ז"ל (סוכה כט:) שבשביל זה יורדין נכסיו לטמיון. ועיין עוד בזוהר חדש (ח"ב רות לג:) בחומר הענין, וגודל עונשו.

**ב.** עיין בתשובות והנהגות (ח"א סימן תתצט) שכתב שמה שנותנין היום צ'ק מאוחר הוא חשש של הלנת שכיר, עוד כתב שם דכשהפועל מביא עבודתו לבעל הבית הרי הוא כאילו תבע שכרו רק שאינו מעז פניו בפני בעליו, והביא שם מדברי הזהר דאף אם מוחל האומן, אין זה נקרא מחילה, וצריך בעל הבית ליתן לו שכרו, ואם רצה האומן יחזיר שכרו לבעת הבית לאחר שהיה בידיו.

**אין לשכור פועל כשיודע שלא יהיה לו לשלם בזמנו**

(אהבת חסד)

### מראי מקומות

**א.** בבא מציעא פ"ט מ"ב
**ב.** בבא מציעא קי:
**ג.** בבא קמא צט.
**ד.** בבא מציעא קיא.
**ה.** סמ"ג ל"ת קפ"א
**ו.** בבא מציעא קיא:
**ז.** בבא מציעא פ"ט מי"א
**ח.** שו"ע חו"מ סימן של"ט ס"ג
**ט.** שו"ע חו"מ סימן של"ט ס"ח
**י.** רמ"א שם ס"ט
**יא.** ש"ך שם סק"ב
**יב.** בבא מציעא קיב.
**יג.** רא"ש בבא מציעא פ"ט סימן מ"ג
**יד.** ספר החינוך מצוה תקפ"ח
**טו.** אהבת חסד פ"ט ס"ט
**טז.** אהבת חסד פ"י סי"ב
**יז.** שו"ת התשב"ץ ח"א סימן ס"ד
**יח.** רמב"ם עשין ר', ל"ת רל"ח.
**יט.** סמ"ג עשין צ', ל"ת קפ"א
**כ.** בבא מציעא קיא.
**כא.** שו"ע חו"מ סימן של"ט ס"ב
**כב.** סוכה כט:
**כג.** זוהר חדש ח"ב רות לג:
**כד.** תשובות והנהגות ח"א סימן תתצ"ט